

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 30. oktobra 1861.

Gospodarske skušnje.

(Žveplo gotova pomoč, da krompir ne gnjije). Da žveplo odverne bolezen na terti, je po obilnih skušnjah že poterjeno. Gosp. Komini iz Bocna v Tirolih pa terdi, da tudi ubrani krompirjevo bolezen. Tako-le piše: „Francoz Marés priporoča žveplo zoper gnjilobo krompirjevo. Napravil si je žveplevega prahú (žveplevega cveta, Schwefelblumen), pa ga je z mehóm potresil čez krompir enkrat mesca malega, drugikrat vélikega serpana in še enkrat mesca kimovca. Odbral si je za to skušnjo 47 krompirjevih germov, ki so na njivi 47 kvadratnih sežnjev prostora imeli. Porabil je za to poldrugi funt žvepla. Krompir ta je bil dosti debeleji, prav okusen in čisto zdrav, drugi pa bolán.“

Ta skušnja me je spodbodla, da sem tudi jez poskusil žveplo. Jez sem pa to reč tako naredil, da sem si kos njive odbral in v vsako jamo pod krompir enmalo žveplevega prahú vergel, na-nj pa krompir; mesca rožnika sem pervikrat, mesca malega serpana pa drugikrat krompirjevec z žveplom potresil. Mesca vélikega serpana je bil požvepljeni krompir kaj košat in lep, vés drugi pa je kazal že očitne znamenja, da gnjije. Ko je prišel čas, da ga izkopljem, je bil uni, ki sem mu žvepla dal, čisto zdrav, na pol debeleji in za tretji del ga je v vsaki jami več bilo, — drugi pa je bil poln lis in marog. Požvepljeni krompir se mi je ohranil čez zimo vés zdrav, drugi pa je do božiča že zlo pognil.

(Kolofonij brani kisanje vina). Kolofonij (to je, kuhana smola) je za vino skor to, kar je hmelj za pivo (ol), da se ne skisa. To mora vzrok biti, da na Gerškem kolofonija dajo nekoliko v mošt, sicer bi se v onih gorkih krajih prehitro v ocet ali jesih prevergel. Kolofonij se ne raztopi ne v vodi ne v moštu, ampak se zmeša z drožjami in tako vinu nikakega zopernega okusa ne dá. — Tako smo brali v Dinglerjevem polit. journalu.

(Višnjevo ali plavo mleko). Dolgo je veljala misel, da plavo mleko izvira iz kake bolezni vimena ali da je živina klajo dobila, kateri so bile take zeliša primešane, ki imajo višnjevo barvo (indigo) v sebi. Novejše skušnje pa kažejo, da napačno kisanje daje mleku plavo barvo. Po skušnjah Fuksovih so tiste plave pike, ki se prikažejo na mleku, ko smetana na verh stopa, močelke višnjeve barve, to je, nevidne živalice, ki jih Fuks v latinškem jeziku „viribo cynaogenus“ imenuje, in ktere se zaredijo, kadar so mlečne shrambe in latvice za oživljenje te živalice ugodne. Ne more se pa natanko določiti, koliko časa je treba, da se naredi ta žival, ker to zavisí od unanjih okolišin, katerih do pičice zaznamovati ni mogoče. Najraje se zaredé poleti, kadar je vročina velika in se mleko najhitreje skisa. Skušnje so učile, da mleko plave pike dobí, kadar se kravi spridena, plesnjiva klaja, sprideni in skisani ostanki v olarnicah (pivarnicah) in žganjarijah poklada. V takih okoliščinah je v mleku že zarodek omenjenih živalic in če pritisnejo zdaj še druge unanje napake zraven, se izcimijo živalice, po katerih prihaja plavo mleko. Dve reči ste tedaj krive te napake: ena je po gori omenjeni klaji

sprideno mleko, druga pa nesnažne mlečnice in latvice. Ako odverneš ta dva vzroka, odverneš to napako. Namesto spridene klaje dajaj kravam dobro, zdravo klajo, in če nisi v stanu, premeniti napačne klaje, zboljšuj jo saj s tem, da daješ živini vsaki dan nekoliko pelína in solí. Skerbi za snažnost mlečnic in latvic. — Svetuje se tudi še nekaj družega. Ako vidiš, da ti mleko plavkasto prihaja, primešaj mu berž po molži na vsak bokal mleka eno žlico siratke, in odvernil mu boš to napako; pa 2 ali 3 tedne moraš tako ravnati. Ali pa primešaj eno ali dve žlici zasirjenega mleka na vsak bokal. To stori, da se mleko hitreje skisa, al lepo belo ti ostane in smetana se lepo odloči. To je skor vselej pomagalo.

(Da pšenica ne bo snetjava). Gosp. Pič, oskerbnik velike grajšine, naznanja to: „V bukvah: „Skušeni kmet France Novak“ imenovanih, ki so prišle leta 1855 na svetlo, sem bral to-le: „Že veliko veliko let nisem ne enega zernja snetjave pšenice imel, pa nič družega ne delam, kakor to, da si za seme omlatim pšenice berž po žetvi, preden se še potiti začinja.“ Tako sem tudi jez delal leta 1857, 1858, 1859 in 1860, in res je taka. Ker je to gospodarjem še malo znano, jim povem, naj tudi oni skusijo.

Gospodarske novíce.

(Kako dolgo more konj živeti brez klaje), so poskušali nedavnej na Francozkem, ker se jim važno zdí vediti, kako dolgo konji, na priliko, v obsedenih in zapertih terdnjavah živeti morejo. Zvedili so to-le: Konj more 25 dni brez klaje živeti, če le vode piti dobiva. Le 5 dni pa živi, ako klaje, pa celó nič vode ne dobí. Če pa je skozi 10 dni klaje dobival pa premalo vode, želodec vés vpade. — Iz teh skušinj je očitno, kako potrebna je konju voda in kako zlo po nji hrepení.

Pametnik našim gospodarjem.

(Sadna dežela — lepa dežela! — Zschokke v svojem „Schweizerboten“ v sporočilo nekega rokodelca do svojega sina, ki je potoval v ptuje, pravi med drugim to-le: „Ako, dragi sinek moj, prideš v deželo ali deželico, kjer so ob cesti sadne drevesa zasajene, spočij se tukaj, zakaj v deželi si, kjer prebivajo pošteni ljudje, ki imajo glavo na pravem mestu.“ — Naj bi si vsi gospodarji mile naše slovenske dežele zapomnili te kratke, pa veliko pomenljive besede!

Ognjeno letošnje leto.

Neznano veliko škode je nesrečni ogenj napravil spet letos. Marsiktera vas je že pospravila bila vse svoje pridelke, al zatrosil se je ogenj, in prej ko v eni uri radost premenila se je v strašen vek; na mestu prejšnjih poslopij se je vidilo nekoliko pepéla.

Ako me, predragi bravec slovenski! pobaraš, odkod

nek pride, da se toliko škode po ognju pripetí, ti ob kratkem to-le odgovorim: „Večidel iz zanikernosti.“

Torej, preljubi Slovenci! Se škode ognja varovati, vtisnite si zlasti štiri nauke svojega brata slovenskega globoko v serce:

Prvi je: Luči brez laterne pod streho na dile ali v hlev nikoli ne nosite, goreče treske že celó ne, da bi jo v steno vtikali ali pa svečo na slamo postavljali. Slama, ki od zgor visi ali spod leži, se zapali, in tako en sam zanikern človek celo vas zažge, ter vaščanom beraško palico v roke potisne.

Drugi: Ako pri nas ni navada, da bi stergarji dimnike osnaževali, naj jih možki s košato smreko ometajo in sicer pozimi vsakega mesca, poleti vsakih 6 tednov. Ženke naj jistanje okoli dimnika in tudi celo kuhinjo pogosto ostergajo. Srenjski predstojniki pa naj ostro na to gledajo, da vsaka hiša imela bo kuhinjo in dimnik zidan.

Tretji: Vi tobakarji, posebno vi hlapčoni in gostači! lule ali fajfe na skeden, pod ali parno nikdar ne jemljite. Kdor pri kermi ali slami tobak kadí, naj se po cesarski postavi z zaporom ali palico kaznuje. Pijancu, z gorečo lulo v ustih, hitro mu jo vzemite, njega pa spat spravite. — Tobak je v južni Ameriki domá, na otoku Tobago (toraj njegovo ime); raste ta zel brez setve, kakor lapuh pri nas. Prinesli so ga v naše kraje leta 1560. Začetka so tobak le imenitni in bogati pili in noslali, sedaj ga pa že komaj dve pedí dolg smerkovec pije, ter ž njim velikrat ogenj zatrosí. Kar veljá od fajf, veljá tudi od smodk (cigar), katerih otrinki so že toliko škode napravili. Zatega del, dragi stariši slovenski! branite sinovom svojim kaditi tobak, po katerem se sedanji čas največ nesreč pripetí. 14. avgusta t. l. je zatrosil tobakar ogenj na spodnjem nemškem Koroškem v Labodnem dolu v Etenci (Ettendorf). Zgorelo je bilo 21 hiš s cerkvo vred; škode je ogenj ali prav za prav tobakar 60.000 gold. napravil. Tobakarji! pazite, ker „ložeje je ogenj obvarovati kakor ubraniti ga, kadar uide“.

Četerti: Tisti klinčki, ki so stopili na mesto cundra, so po otrocih že toliko vasí požgali; hranujte jih dobro, da neumni otroci ne pridejo do njih, in igraje se ž njimi, ne napravijo nesreče, ktere ne obvaruje potem ne jok ne stok.

Ker se pa pri vsi skerbi vendar-le še prigodí, da se ogenj zatrosi, naj srenjski predstojniki, vsak v svoji srenji, sikalko (gasivnico) omislijo; Vi pa, dragi kmeti in posestniki slovenski! nikar se ne obotavljajte pri kaki asekuraciji se zavarovati ali v bratovšino sv. Florijana stopiti. Bog daja za vsako silo posebno pomoč; kdor se pa za silo ne preskerbí, k imenovani bratovšini ne pristopi, je ravno tak zanikernik, ko tisti, ki križem roke derží in od daleč gleda, kako sosed gori, tako dolgo, da mu na lastno hišo ognjeni petelin ne plane. Res! tak ni usmiljenja vreden. Ne recite: „Bog in pa sv. Florijan sta najboljša pomočnika zoper ogenj.“ Res je sicer to; al dobri Bog in sv. Florijan vas ognja varovala ne bota, ako ste sami nečimerni in zanikerni. Vprašam vas, ljubi Slovenci! ali dobri Bog potrebnega živeža bo dal človeku, ki sicer pridno moli, delati pa nič neče? „Moli in delaj“ — to je že star pregovor.

Slovenci! vi zavoljo dobrega serca povsod jako slujete; najlepše pa keršansko ljubezen po ognju nesrečnim skažete, ako k imenovani bratovščini pristopite. Naj pa noben ne misli, da mu greh ni, ako pohištvo svoje popali zato, da bi si potem lepše sozidal. Kdor to stori, je goljuf, je tat, in sreče imel ne bo. „Kakor se pridobi, tako se razgubi“. Vi pa, visokočastiti gg. duhovniki! opominjajte verne svoje pri vsaki priložnosti, zlasti kadar se pobera za pogorelce, ki niso bili zavarovani, naj k bratovščini pogorelski pristopijo in si zavarovajo premoženje svoje pri kateri koli asekuraciji. Skerbimo tudi za časno srečo svojih ovčic!

Iz Libelič na Koreškem.

T. M. Štantetov-Šentvidski.

Drobtinčice o ptujih besedah.

Noben jezik ni prav čist in nima zgolj svojih lastnih besed, temuč marsiktero ptujo. To pa izvira odtod, da je jedno ljudstvo od drugega stvari, katerih samo ni imelo, z imeni vred sprejelo, ali pa je na mesto drugega ljudstva stopilo in že tam mesta, sela, brege, potoke in druge stvari poimenovane našlo; ali pa si je drugo ljudstvo podverglo in njegove besede sprejelo, da bi se njemu dopadlo in ono njemu bolj podložno bilo.

Zato prašamo: jeli so sledeče besede res nemške?

Beck, Bäcker, backen — peči. — Peči je slovanska beseda. Od tod besede pridejo pek, peč, pečar, pečilo, pečenka. Od totih so Nemci svoje vzeli.

Gast — gost. — Gost izhaja od gostiti, pogostem shajati se v kaki veselici, jestvini ali pitvini, convivari, in toti deležniki se pravijo gostje. „Oni se dobro gostijo“, je toliko kakor: „oni so v družbi dobre volje, dobro jejo in pijejo“. Od tega imajo Nemci svojo besedo **Gast** in **Gasteraj** — goščenje. Beseda gostiti ima tudi hud pomen; zakaj v nekterih krajih pravijo ljudje od treslike ali zimice (merzlice), če koga pogostoma obiskava in močno trese: „danes me je pa jako gostila!“

Garten — ograd. — Gart je toliko kakor grad, in izvira od graditi, ograditi, in da je ograd zagrajen ali ograjen, se zato pravi ograd; od tega menda nemško **Garten**.

Grab, Graben. — Grab, grob od grabiti, grabati, grobati, grabati, in od tega nemško **Grab, Graben, graben**.

Igel — jež. — Igel od igla, Nadel, iglač Nadelthier oder Igel, ker ima igle.

Leute — ljudje. — Ludje od ljud: človek, in od tega nemško **Leute**.

Sattel — sedlo. — Sedlo je toliko kakor sedalo, sedilo **Sitz**, od sedeti, sedere, in od tega **Sattel**.

Spitz — špic, špica. — Špica ali špic od pičiti, stechen, pungere, ispičiti, ostro napraviti, scharf, spitzig machen, in od tega pičiti, stechen, pika **Stich, Punct, špic, špica, Spitze**.

Thal — dol. — Dol je bergab, thalab, in zato se cela graba med dvema bregoma pravi: dol, **Thal**.

Theil — del. — Del od delati, arbeiten, thun; zato ali kako reč razdelati, zerarbeiten, zertheilen, in vsaki kos razdelane stvari se prav: del, **Theil**.

Weib — baba. — Baba je prava slovanska stara beseda; nihče tega ne tají, in od nje nemško **Weib**.

Slovenske besede so že v nemškem tako ponemščene, poglajene in zakrite, da jih je že težko več poznati in tako tudi druge.

Véliki Adelungov slovník kaže tudi mnogo takih slovanskih besed in njihovo resnico svedoči.

Naj se pa nikdo ne čudi, ako se v nemškem jeziku slovanske besede nahajajo. Jeziki so ravno kakor silje. Eno silje raste poleg drugega, in marsiktero zerno od njega se med ono zatepe. Ravno tako so ljudstva eno poleg drugega prebivale, njegove besede pobirale, ali pa v dežele pregnane ljudstva prišle in tam njegove imenovanja našle, ali pa se od podjarmenega ljudstva reči učile z imeni vred, kakor smo že rekli. Kako star je slovanski jezik, je dobro znano vsem učenim možém.

Po nemškem Štajarju, kjer so nekđaj Slovenci prebivali, se najdejo mnogotere slovanske imena vesnic, bregov, far, kakor: **Rokič ves, Štraden Straden; Fladnitz Blatnica; Leska ves; Feistriz Bistrica; Schöckel sokol; Gabersdorf Gaberje; Fresen Brezje; Gösnitz Goznica; Dobel topel (toplice); Pleš breg**.

Po nemški deželi se jednako nahajajo slovanske besede in imena: **Stuttgart, Adelung imenuje Stud grad; Friesah v Brezah; Meklenburg od meklen, wilder Ahorn-**